

به نام دال برحق

۹۸۴۰۰

این کتاب به انجمن علمی ۱۹۱۵
(تذکره دهم) تقدیم شد
زهرا شایگان

دانشگاه شهید بهشتی
دانشکده ادبیات و علوم انسانی

پایان نامه

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی:

زبان‌شناسی همگانی

موضوع:

بررسی عناصر انسجام‌بخش در متون اجتماعی رادیو

استاد راهنما:

آقای دکتر فرهاد ساسانی

استاد مشاور:

آقای دکتر حسن خجسته

پژوهشگر:

طاهره جولانی

سال تحصیلی

۱۳۸۵-۸۶

۱۳۸۶ / ۱۲ / ۲۵

۹۸۴۰۰

تقدیر و سپاس

همواره و در تمامی مراحل زندگی شکرگزاری را سرلوحه کارهایم قرار داده‌ام شکر گزار تمام آنچه که دارم؛ در این بین بیش از همه شکرگزار آنچه بوده‌ام که به من آموخته شده؛ این را از پدر و مادر مهربانم و استادان ارجمندم آموختم.

چرخ فلک چرخید و قرعه‌ای به نامم درآمد تا آنچه را آموختم در قالب نوشته‌ای، هرچند کوچک، در اینجا گرد آوردم، به رسم آنچه از بزرگانم فراگرفتم واجب می‌دانم از استادانی که در طی مدت نگارش این سطور، همواره راهنما و مشاورم بودند، تشکر و قدردانی کنم: جناب آقای دکتر فرهاد ساسانی، استاد محترم راهنما؛ و جناب آقای دکتر حسن نجسته، استاد محترم مشاور.

همچنین بر خود می‌دانم سپاسگذار خانم دکتر میردهقان باشم که داوری نوشته حاضر را برعهده گرفتند.

تقدیم

به پدر و مادر مهربان

و همسر خوبم

و تمامی دوستانی که مرا در این راه، یار و یاور بودند.

چکیده فارسی ۱

فصل اول: مقدمه

۱-۱ بیان مسئله ۲

۲-۱ اهداف و اهمیت پژوهش ۲

۳-۱ پرسش‌های پژوهش ۳

۴-۱ فرضیات ۳

۵-۱ مراحل و روش پژوهش ۳

۶-۱ سازمان پایان‌نامه ۴

۷-۱ محدودیت‌های پژوهش ۴

فصل دوم: ملاحظات نظری

۱-۲ نقش و نقش‌گرایی ۷

۲-۲ رویکردهای مختلف زبان‌شناسی ۱۰

۱-۲-۲ نقش‌گرایی در مکتب پراگ ۱۰

۲-۲-۲ مکتب کوپنهاگ ۱۲

۳-۲-۲ نقش‌گرایی در مکتب لندن ۱۳

۱-۲-۲-۳-۲ دست‌آوردهای فرث پیرامون متن ۱۵

۴-۲-۲ زبان‌شناسی نظام‌مند / سازگانی هلیدی ۱۸

۵-۲-۲ رویکرد نقش‌گرایی کیون ۲۴

۶-۲-۲ دستور پیدایشی ۲۷

۳-۲ زبان‌شناسی متن ۲۹

۲۹	۲-۳-۱ تحلیل دوبوگراف
۳۱	۲-۳-۲ متن
۳۴	۲-۳-۲-۱ انسجام
۴۲	۲-۴ تحلیل گفتمان
۴۷	۲-۴-۱ سطوح تحلیل گفتمان
۴۷	۲-۵ متن رادیویی
۴۸	۲-۵-۱ نوع و ماهیت رسانه
۴۸	۲-۵-۲ قواعد و ویژگیهای زبان شناختی
۵۷	۲-۵-۳ برنامه رادیو به مثابه متن
۵۷	۲-۶ بینامتن
۵۹	۲-۷ برنامه‌های رادیویی
۵۹	۲-۷-۱ برنامه‌های زنده
۵۹	۲-۷-۲ برنامه‌های تولیدی
۶۰	۲-۸ افکت
۶۰	۲-۹ فید
۶۰	۲-۱۰ موسیقی در رادیو
۶۰	۲-۱۰-۱ موسیقی حالت
۶۱	۲-۱۰-۲ موسیقی فاصله
۶۱	۲-۱۰-۳ موسیقی (نشانه)، شروع و پایان
۶۲	۲-۱۱ نتیجه‌گیری

- ۳-۱ پیشینه مطالعات انجام شده پیرامون متن و متنت ۶۴
- ۳-۱-۱ پیشینه مطالعات ایرانی - اسلامی پیرامون متن ۶۴
- ۳-۱-۱-۱ مطالعات اندیشمندان مسلمان ۶۴
- ۳-۱-۱-۱-۱ نقد ادبی ۶۵
- ۳-۱-۱-۱-۲ بلاغت در مفهوم یونانی آن ۶۶
- ۳-۱-۱-۱-۳ اصول الفقه ۶۷
- ۳-۱-۱-۱-۴ بلاغت در مفهوم اسلامی آن ۶۹
- ۳-۱-۱-۱-۵ مفسران قرآن ۷۱
- ۳-۱-۱-۲ مطالعات اندیشمندان ایرانی معاصر ۷۳
- ۳-۱-۲ پیشینه مطالعات غیر ایرانیان ۸۶
- ۳-۱-۲-۱ آرای هلیدی و حسن ۸۶
- ۳-۱-۲-۲ آرای دوبوکراند و درسلر ۸۸
- ۳-۱-۲-۳ آرای دیگر اندیشمندان غیر ایرانی ۹۰
- ۳-۲ پیشینه مطالعات انجام شده پیرامون رادیو و متن رادیویی ۹۴
- ۳-۲-۱ مطالعات غیر ایرانیان ۹۴
- ۳-۲-۲ مطالعات ایرانیان ۹۸
- ۳-۳ جمع بندی مطالب ۱۰۶

فصل چهارم: تحلیل داده‌ها

- ۴-۱ برنامه اول ۱۰۸
- ۴-۱-۱ خرده متن شماره ۱ ۱۰۹
- ۴-۱-۱-۱ عوامل انسجام بخش زبانی ۱۰۹
- ۴-۱-۱-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی ۱۱۰

- ۱۱۲..... ۴-۱-۲ خرده متن شماره ۲
- ۱۱۳..... ۴-۱-۲-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۱۴..... ۴-۱-۲-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۱۴..... ۴-۱-۳ خرده متن شماره ۳
- ۱۱۵..... ۴-۱-۳-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۱۵..... ۴-۱-۴ خرده متن شماره ۴
- ۱۱۵..... ۴-۱-۴-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۱۶..... ۴-۱-۴-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۱۷..... ۴-۱-۵ خرده متن شماره ۵
- ۱۱۷..... ۴-۱-۵-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۱۷..... ۴-۱-۵-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۱۸..... ۴-۱-۶ خرده متن شماره ۶
- ۱۱۹..... ۴-۱-۶-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۲۱..... ۴-۱-۶-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۲۲..... ۴-۱-۷ خرده متن شماره ۷
- ۱۲۲..... ۴-۱-۷-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۲۲..... ۴-۱-۷-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۲۳..... ۴-۱-۸ خرده متن شماره ۸
- ۱۲۳..... ۴-۱-۸-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۲۴..... ۴-۱-۸-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۲۴..... ۴-۱-۹ خرده متن شماره ۹
- ۱۲۵..... ۴-۱-۹-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۲۵..... ۴-۱-۹-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی

- ۱۲۶..... ۴-۱-۱۰ خرده متن شماره ۱۰
- ۱۲۸..... ۴-۱-۱۰-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۳۰..... ۴-۱-۱۰-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۳۱..... ۴-۱-۱۱ خرده متن شماره ۱۱
- ۱۳۲..... ۴-۱-۱۱-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۳۲..... ۴-۱-۱۱-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۳۳..... ۴-۱-۱۲ خرده متن شماره ۱۲
- ۱۳۴..... ۴-۱-۱۲-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۳۵..... ۴-۱-۱۲-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۳۶..... ۴-۱-۱۳ خرده متن شماره ۱۳
- ۱۳۶..... ۴-۱-۱۳-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۳۷..... ۴-۱-۱۳-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۳۸..... ۴-۱-۱۴ خرده متن شماره ۱۴
- ۱۳۹..... ۴-۱-۱۴-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۴۰..... ۴-۱-۱۴-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۴۱..... ۴-۱-۱۵ خرده متن شماره ۱۵
- ۱۴۲..... ۴-۱-۱۵-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۴۳..... ۴-۱-۱۵-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۴۴..... ۴-۱-۱۶ خرده متن شماره ۱۶
- ۱۴۴..... ۴-۱-۱۶-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۴۵..... ۴-۱-۱۶-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۴۶..... ۴-۱-۱۷ خرده متن شماره ۱۷
- ۱۴۷..... ۴-۱-۱۷-۱ عوامل انسجام بخش زبانی

- ۱۵۱..... ۴-۱-۱۷-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۵۲..... ۴-۱-۱۸ خرده متن شماره ۱۸
- ۱۵۲..... ۴-۱-۱۸-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۵۳..... ۴-۱-۱۸-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۵۳..... ۴-۱-۱۹ خرده متن شماره ۱۹
- ۱۵۴..... ۴-۱-۱۹-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۵۵..... ۴-۱-۱۹-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۵۵..... ۴-۱-۲۰ خرده متن شماره ۲۰
- ۱۵۷..... ۴-۱-۲۰-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۵۸..... ۴-۱-۲۰-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۵۹..... ۴-۱-۲۱ خرده متن شماره ۲۱
- ۱۵۹..... ۴-۱-۲۱-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۵۹..... ۴-۱-۲۱-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۶۰..... ۴-۱-۲۲ خرده متن شماره ۲۲
- ۱۶۰..... ۴-۱-۲۲-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۶۱..... ۴-۱-۲۲-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۶۱..... ۴-۲ برنامه شماره ۲
- ۱۶۱..... ۴-۲-۱ خرده متن شماره ۱
- ۱۶۲..... ۴-۲-۱-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۶۳..... ۴-۲-۱-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
- ۱۶۳..... ۴-۲-۲ خرده متن شماره ۲
- ۱۶۳..... ۴-۲-۲-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
- ۱۶۴..... ۴-۲-۲-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی

۱۶۴	۴-۲-۳ خرده متن شماره ۳
۱۶۴	۴-۲-۳-۱ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
۱۶۵	۴-۲-۴ خرده متن شماره ۴
۱۶۵	۴-۲-۴-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
۱۶۵	۴-۲-۴-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
۱۶۶	۴-۲-۵ خرده متن شماره ۵
۱۶۶	۴-۲-۵-۱ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
۱۶۷	۴-۲-۶ خرده متن شماره ۶
۱۶۷	۴-۲-۶-۱ عوامل انسجام بخش زبانی
۱۶۷	۴-۲-۶-۲ عوامل انسجام بخش غیر زبانی
۱۶۸	۴-۲-۷ خرده متن شماره
۱۶۸	۴-۲-۷-۱ عوامل انسجام بخش غیر زبانی

فصل پنجم: نتیجه گیری

۱۶۹	۵-۱ خلاصه
۱۷۰	۵-۲ نتایج حاصل از پژوهش
۱۷۴	۵-۳ پیشنهاد ابرای پژوهش های بعدی

ضمائم

۱۷۵	کتابنامه فارسی
۱۷۷	کتابنامه انگلیسی
۱۷۸	واژه نامه فارسی - انگلیسی
۱۸۱	واژه نامه انگلیسی - فارسی
۱۸۷	چکیده انگلیسی

چکیده فارسی

پایان نامه حاضر با عنوان " بررسی عناصر انسجام بخش در متون اجتماعی رادیو " پنج فصل تدوین شده است.

در فصل اول با عنوان " مقدمه " به بیان مسئله، هدف و اهمیت پژوهش، پرسشها، فرضیات، مراحل و روش پژوهش، سازمان پایان نامه، و محدودیتهای پژوهش پرداخته می شود.

در فصل دوم با عنوان " ملاحظات نظری " توصیفی از مهمترین اصطلاحات به کار رفته در پیکره پژوهش ارائه می شود.

در فصل سوم با عنوان " پیشینه مطالعات " گزارشی از مهمترین دستاوردهای زبانشناسان و سایر اندیشمندان در ارتباط با موضوع پژوهش به دست داده می شود.

در فصل چهارم با عنوان " تحلیل داده ها " به بررسی و تحلیل داده های جمع آوری شده پرداخته می شود.

در فصل پنجم، با عنوان " نتیجه گیری " مهمترین نتایج حاصل از پژوهش و پیشنهادات برای پژوهش های بعدی ارائه می شود. این روش به روش توصیفی و تحلیلی شکل گرفته و نگرش زبانشناختی غالب بر آن، نگرش نقش گراست.

داده های پژوهش از بین برنامه های گروه اجتماعی شبکه جوان رادیو جمع آوری شده.

در این پژوهش سعی شده تا عناصر انسجام بخش در متون رادیویی کشف و بررسی شود. در این پژوهش دو دسته از عناصر زبانی و غیرزبانی به طور مجزا در مورد متون (برنامه های) رادیویی مورد بررسی قرار و در نهایت با توجه به داده های پژوهش، تأییدی بر وجود هر دو دسته عناصر زبانی می گیرند. و غیرزبانی و تأثیر مستقیم عوامل زبانی بر عناصر غیرزبانی به دست داده می شود.

فصل ۱ :

مقدمه

۱-۱ بیان مسئله

این پژوهش تلاش دارد به این مسئله بپردازد که انسجام (cohesion) چیست و در این راستا به بررسی عوامل انسجام‌بخش شامل عوامل زبانی و غیر زبانی در متون اجتماعی رادیو بپردازد مایکل هلیدی و رقیه حسن (۱۹۷۶، صص ۴-۶) معتقدند که انسجام یک مفهوم معناییست و آن را یکی از معیارهای متنیت می‌دانند و اظهار می‌دارند که انسجام زمانی روی میدهد که تعبیر عنصری در گفتمان به عنصر دیگر وابسته است.

لازم به ذکر است که متون اجتماعی در حقیقت همان برنامه‌هایی هستند که پیرامون موضوعات اجتماعی ساخته می‌شوند و منظور نظر از متن در این پژوهش فقط متن نوشتاری (text) نیست بلکه مجموعه‌ای از متون نوشتاری و دیگر عوامل برنامه‌ساز از جمله موسیقی، افکت و حتی سکوت که یک برنامه رادیویی در تشکیل می‌دهند به‌طور کلی متن نامیده می‌شود، که پژوهش حاضر به بررسی عوامل انسجام‌بخش در خلال این متون می‌پردازد.

۱-۲ هدف و اهمیت پژوهش

هدف از این پژوهش، تأیید یا عدم تأیید فرضیات مطرح شده در بند ۱-۳ است. یعنی بررسی و کشف عوامل انسجام‌بخش متون اجتماعی و تعیین نوع آنها به لحاظ زبانی یا غیر زبانی بودن. اهمیت این پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که بخش مهمی از رسالت رسانه‌ای به نام رادیو به میزان مخاطبان و شنوندگان آن بستگی دارد و وجود یا عدم وجود انسجام در متون رادیویی به لحاظ ایجاد ارتباط از اهمیت بالایی برخوردار است. پس لاجرم کشف عوامل انسجام‌بخش و تلاش در به کارگیری آنها در ایجاد رابطه با شنوندگان و افزایش میزان مخاطبان در خور توجه و بررسی است.

در همین راستا قابل ذکر است که برنامه‌های رادیویی از ترکیب سه عنصر کلام، موسیقی و صدا پدید می‌آیند. و نیروی بیانی و ارتباطی خاصی را تشکیل می‌دهند که از بیان مکتوب و

تصویری متمایز است و انسجام به عنوان یکی از اصول هفت‌گانهٔ ایجاد متنیت در این مبحث یعنی برنامه‌های رادیویی از اهمیت بالایی برخوردار است زیرا ارتباط انسجامی بین کلام، موسیقی و صدا در حقیقت همان مفهوم برتر در رادیو را به وجود می‌آورد چرا که رادیو از لحاظ سرعت، مداومت انتشار و همچنین وسعت حوزه انتشار برترین وسیلهٔ ارتباط جمعی است.

۳-۱ پرسشهای پژوهش

- چه عوامل انسجام‌بخش دیگری غیر از عوامل انسجام‌بخش زبانی در متون رادیویی وجود دارد؟
- عوامل غیرزبانی در انسجام متون رادیویی تا چه حد نقش دارند؟
- آیا عوامل غیرزبانی تحت تأثیر عوامل انسجام‌بخش زبانی هستند؟
- آیا انسجام در متون رادیویی یک مفهوم صرفاً متنیست؟

۴-۱ فرضیات

- الف- در متون رادیویی عوامل انسجام‌بخش پیرازبانی، موسیقایی و غیرزبانی نیز دخیل هستند.
- ب- عوامل غیرزبانی نقش تقویت‌کننده عوامل زبانی را در انسجام متون رادیویی برعهده دارند.
- ج- عوامل غیر زبانی مؤثر در انسجام متن رادیویی تحت تأثیر عوامل زبانی هستند.
- د- انسجام در متون رادیویی یک مفهوم صرفاً متنی نیست.

۵-۱ مراحل و روش پژوهش

پژوهش حاضر در نگرش نقش‌گرا به خصوص دستور نقش‌گرای هلیدی و حسن و به‌طور خاص الگوی انسجام هلیدی شکل گرفته است. این پژوهش به دو روش توصیفی و تحلیلی انجام گرفته توصیفی از این جهت که نگارنده به توصیف داده‌های جمع‌آوری شده پرداخته است و

تحلیلی از آن جهت که داده‌ها تحلیل شده و این تحلیل زمینه را برای طرح مباحث دیگر در این زمینه فراهم آورده است.

۶-۱ سازمان پایان نامه

این پایان نامه در پنج فصل تدوین شده است. فصل اول (فصل حاضر) به چهارچوب پژوهش، سئوالات و فرضیات پرداخته.

در فصل دوم، ملاحظات نظری پژوهش شامل مفاهیم و اصطلاحات کلیدی به کار رفته در پیکره پایان نامه از جمله مفاهیم زبان‌شناسی متن، تحلیل گفتمان، متن، متن رادیویی و بینامتنیت، بنامه‌های رادیویی و موسیقی در رادیو، متن اجتماعی، عناصر انسجام‌بخش معرفی خواهند شد.

در فصل سوم، پیشینه مطالعات انجام شده در زمینه روابط انسجام‌بخش در متن و متنیت، و همچنین مطالعات صورت گرفته پیرامون رادیو و متون رادیویی ارائه خواهد شد.

در فصل چهارم، داده‌های جمع‌آوری شده به منظور بررسی انسجام در برخی متون اجتماعی رادیو مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت.

در فصل پنجم، نتایج یافته‌های پژوهش و پیشنهادات برای پژوهش‌های بعدی طرح خواهند شد.

۷-۱ محدودیت‌های پژوهش

الف- کمبود پژوهش در این زمینه در قالب پایان نامه، چه در مقطع کارشناسی ارشد و چه دکتری در داخل کشور.

ب- پژوهش انجام شده در زمینه تحلیل متون رادیویی در قالب کتاب و مقاله نیز بسیار اندک و نادر است و نگارنده با کمبود منابع مواجه بوده است.

ج- بسیاری از منابع مورد نیاز در کتابخانه‌ها موجود نبوده و یا امکان دسترسی به برخی از آنها وجود نداشته است.

د- در این پژوهش نگارنده با دشواری تحلیل عوامل غیر زبانی نسبت به عوامل زبانی روبرو بوده است.

و- ضبط و ثبت برخی از متون رادیویی با در نظر گرفتن عوامل غیر زبانی مؤثر در انسجام آنها دشوار می‌نمود.

فصل ۲ :
ملاحظات نظری

در این فصل، سعی بر آن است تا توصیفی از مهمترین اصلاحات مطرح شده در پایان نامه به دست داده شود این فصل شامل شش بخش است.

در بخش اول، به توصیف اصلاحات نقش و نقش‌گرایی پرداخته می‌شود.

در بخش دوم، رویکردهای مختلف نقش‌گرایی، از جمله مکتب پراگ و کوپنهاگ، مکتب لندن، زبان‌شناسی نظام‌مند سازگانی هلیدی، رویکرد نقش‌گرایی گیون، و دستور پیدایشی معرفی می‌شوند.

در بخش سوم، در مورد زبان‌شناسی متن و تحلیل گفتمان و زبان‌شناسی متن که زبان‌شناسی متن شاخه‌ای از آن است، توضیحاتی ارائه می‌گردد.

در بخش چهارم، به متن و معیارهای متنیت (textuality)، از جمله انسجام و پیوستگی، و روابط دخیل در تحقق پیوستگی در متن، شامل "روابط توالی منطقی" و روابط مطابقت پرداخته می‌شود. در این روابط دو رویکرد در رابطه با متن "رویکرد فرآیندی" و "مدل دنیای متن" که توسط دو بوگراند و درس‌ر مطرح شده‌اند، معرفی می‌گردد.

در بخش پنجم، تعاریفی از متن رادیویی ارائه می‌گردد.

در بخش ششم، جمع‌بندی مطالب، مهمترین نتایج حاصل از این معرفی به دست داده می‌شود.

همانطور که قبلاً ذکر شد، پژوهش حاضر برپایه نگرش نقش‌گرایی یا زبان‌شناسی (نقش‌گرایی سازگانی) شکل گرفته است که یکی از مهمترین مکتب‌های زبان‌شناسی ساختگرا در اروپا بوده است. از اینرو پرداختن به توصیف اصطلاحات "نقش" و "نقش‌گرایی" در همین ابتدا، سودمند است.

۱-۲ نقش و نقش‌گرایی

محمد دبیر مقدم (۱۳۷۸، ص ۴۲) به این نکته اشاره می‌کند که واژه نقش در زبان‌شناسی به‌طور عام در سه تعبیر به کار رفته است:

۱- "نقش" ارتباطی، کلامی و کاربرد شناختی زبان.

۲- "نقش" یک عنصر زبانی در ارتباط با کل نظام یک زبان، یعنی نوعی کل‌گرایی (مثلاً نقش یک آوا در کل یک نظام آوایی یک زبان و تعیین اینکه آن آوا واج است یا نه، یعنی نقش تقابلی دارد یا نه)، یا نقش یک عنصر زبانی در ارتباط با ساختی که در آن ظاهر شده است. که خود شامل زیرمجموعه زیر می‌باشد.

الف) "نقش" های دستوری (شامل فاعل، معفول، متمم، هسته و...)

ب) "نقش" های معنایی (شامل کنش‌گر، بهره‌ور، عامل)

ج) نقش مبتدایی (شامل مبتدا و خبر)

۳- "نقش" به تعبیر ریاضی و منطقی آن، یعنی به معنی "تابع". مثلاً می‌گوییم معنی جمله تابعی از معنای سازه‌های تشکیل دهنده است.

دبیر مقدم همچنین ذکر کرده است که در چند سال اخیر در دستور زایشی تمایزی بین "مقولات نقشی" و "مقولات واژگانی" مطرح شده است که اولی به مقولاتی همچون مطابقه، زمان و دومی به مقوله‌هایی مانند فعل و اسم دلالت دارد.

از نظر دبیر مقدم نقش‌گرایی در زبان‌شناسی امروز بدان معناست که صورت زبان به منظور ایجاد ارتباط به کار گرفته می‌شود یعنی صورت در خدمت نقش آن هم از نوع ارتباطی است.

از نظر چامسکی، اطلاعات مربوط به نقش ارتباطی، کلامی و کاربردشناسی زبان (شامل اصول و ملاحظات اجتماعی و فرهنگی به حوزه‌ای جدا از حوزه زبان تعلق دارد که چامسکی آن را توانش کاربردشناخت (pragmatic competence) نامیده است. (چامسکی ۹۸، ص ۵۹، ۲۲۴-۲۲۵)، این نوع تفکر چامسکی از نظر نقش‌گرایان مردود است و در رد این ادعا که همان